

KITAJCI PRIHAJAJO: GROŽNJA ALI PRILOŽNOST?¹ Izzivi tektonskih sprememb v svetu za razvoj Slovenije

Povzetek. *Izjemne pretekle in napovedovane stopnje rasti BRIK držav (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska) drastično spreminjajo ekonomsko podobo sveta. Članek analizira priložnosti in grožnje, ki jih taka predvidevanja predstavlja za Slovenijo. Vse to v kontekstu ustreznih teorij ter analize prognoz razvoja svetovnega gospodarstva (med drugimi Goldman Sachs-a in Shell-a). Različni »kaj če« scenariji konvergence teh držav s slovenskim bruto domačim dohodkom na prebivalca (po kupni moči) so analizirani. Izračunana S-časovna distanca pokaže, da lahko Kitajska doseže sedanjo raven slovenskega BDP po prebivalcu nekje med letoma 2016 in 2021 (ob 8 % stopnji rasti Kitajske leta 2019), čeprav je sedanja raven dohodkov na prebivalca v Sloveniji več kot 3 krat višja. Če pa bi bila razlika med stopnjami rasti obeh držav 4 %, kar se zdi realistična predpostavka, potem bi se realna konvergenca lahko dogodila okoli l. 2034 oz. v 31 letih. Izračunani so scenariji pri različnih razlikah stopenj rasti. Čeprav je Slovenija nova članica EU bi morala skušati izkoristiti visoke stopnje rasti BRIK držav s krepitvijo ekonomskega sodelovanja z njimi. Kajti prirast svetovnega povpraševanja od njih bo postal večji kot od sedaj razvitih držav.*

Ključni pojmi: *svetovni scenariji, konvergenca, S-časovna distance, BRIK, Kitajska, Slovenija*

Uvod

Moja generacija bo težko pozabila film Rusi prihajajo. Danes nimamo podobnega filma Kitajci prihajajo. Svet se je po koncu hladne vojne precej spremenil. Pa vendar vsebina filma s Kitajci kot akterji dobesedno preveva vsakodnevne članke v medijih. Decembra 2004 se je svet začel zavedati, da Kitajci prihajajo. Malo pozno, glede na to, da je Svetovna trgovinska organizacija (STO) sprejela odločitev o tem

* Dr. Marjan Svetličič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Dr. Pavle Sicherl, znanstveni svetnik SICENTER in redni profesor na Pravni fakulteti, Univerza v Ljubljani.

¹ Članek je sestavni del programske skupine mednarodni odnosi P5-0117, Centra za mednarodne odnose, FDV, financirane s strani MVZT in del na projektu CRP, ki ga sofinancira MZZ in ARRS. Zahvaljujeva se A. Burgerju za koristne nasvete.

že leta 1994. Kar naenkrat so se na barikade zoper globalizacijo postavile razvite države, češ Kitajska nas ogroža s svojo poplavo tekstilnih izdelkov. To je, se vpije v razvitih državah, »nefer«, pozabljajoč, da so te iste države na svoji poti industrializacije uporabljale isto pot: najprej so izvažale delovno intenzivne tekstilne izdelke, šele pozneje zahtevnejše. Kitajci skratka počnejo danes samo to, kar so razvite države počele v svoji zgodnji fazi industrializacije, kar smo Slovenci počeli še pred 20 leti in še danes, saj so delovno intenzivni izdelki še vedno kar zajeten del našega izvoza.

Ob vsem tem se je kar prezrlo, da so Kitajci po podatkih OECD (2005 a) postali leta 2004 z izvozom 180 milijard dolarjev največji izvozniki proizvodov informacijsko-komunikacijske tehnologije, ZDA so s 149 milijardami na drugem mestu. Dinamično gledano bodo tako počasi s svojim izvozom zahtevnejših izdelkov preplavili trge razvitih držav. To je razvojno gledano največja težava tudi za slovenske proizvajalce, če se tega ne bodo pravočasno zavedeli in se ustrezno odzvali.

Zato poplava različnih dolgoročnih napovedi razvoja svetovnega gospodarstva ne vzbuja začudenja. Tudi zato ne, ker je, kot ugotavlja Shell (2005; 129), največja razlika med globalizacijo konec prejšnjega in globalizacijo današnjega stoletja hitrost, s katero Kitajska vstopa v mednarodne gospodarske pretoke. Zajel nas je najbolj intenziven val osmišljanja mesta in položaja vseh in vsake države v tem galopirajočem globalnem svetu po koncu hladne vojne. OECD (1999)² je že konec prejšnjega stoletja predvidel, da se bo dinamika razvoja selila v porajajoča se gospodarstva. V tem primeru bi bila stopnja rasti OECD držav do leta 2025 le 1 %, nečlanic pa kar 6 %. Goldman-Sachsova študija je že leta 2003 predvidela, da bodo države BRIK (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska) v manj kot 40 letih po obsegu postale večje kot gospodarstva danes največjih šestih industrijsko razvitih držav (Wilson in Purushothaman, 2003). Se ponavlja zgodba Singapurja, »ki se je od odcepitve od Malezije leta 1965 s 529 dolarji dohodka na prebivalca povzpел danes na 21.500 (tekoči tečaj) ali 37.800 po pariteti kupne moči - PKM« (Prestowitz 2005: 225)?

Tretjo spodbudo, zakaj se je tako potrebno danes ukvarjati z razvojem Kitajske ter drugih gospodarstev držav BRIK, je najti v dognanjih, da je dinamika razvoja države pogojena predvsem s hitrostjo rasti njenih partnerskih držav (glej Vivek in Vamvakidis, 2005). Glede na to, da kar 62 odstotkov slovenskega izvoza posrka počasi rastoča EU³ (Evropa v celoti pa kar 93, oboje leta 2004) ter da so deleži izvoza v države BRIK leta 2005 bili izpod 4 odstotkov slovenskega izvoza, nas lahko skrbi.

Cilj tega članka je zato analizirati vpliv tektonskih premikov v globalnem gospodarstvu, zlasti hitrega vzpona gospodarstev BRIK, posebno Kitajske, na Slovenijo. Na podlagi analize dolgoročnih napovedi razvoja svetovnega gospodarstva bova podala očrt scenarijev dohitevanja Kitajske in drugih držav BRIK ravni slovenskega razvoja. Čeprav se zdi to danes utopično oddaljena tematika, pa je vseeno zelo aktualno, kajti danes je ključna konkurenčna prednost sposobnost hitrega, po

² Glej o posledicah za Slovenijo v Sicherl in Svetličič, 2004.

³ Od sedanje 2-odstotne stopnje rasti v obdobju 2000–2005 se bo rast evroobmočja po napovedih OECD spustila na 1,3 % v obdobju 2010–2020 in celo pod 1 % (0,9) v obdobju 2020–2030 (OECD Survey, 2005: 1).

možnosti vnaprejšnjega odzivanja na hitre spremembe v zunanjem, za male države danem okolju. Če bodo države BRIK bistveno opredeljevale bodoči razvoj svetovnega gospodarstva, če bo glavnina novega povpraševanja prihajala s tega konca sveta, to ni, kot bi se mnogim zdelo, akademsko igrakkanje s številkami, pač pa povsem realen posloven in makroekonomski izziv za nosilce strateških odločanj na ravni podjetij, države ter drugih akterjev (sindikati ...). Končni cilj je na tako opredeljenih vizijah razvoja predlagati, kaj nam je storiti, da bi takšni scenariji postali priložnost – ne pa grožnja, kot se danes mnogim zdi –, kako je mogoče veter tako hitrega razvoja Kitajske in Indije zajeti v svoja jadra gospodarskega razvoja.

Teoretični okvir

Ker se v tej analizi ukvarjamo z vplivom zunanjega okolja, je treba najprej ugotoviti, kako to vpliva na rast. Običajno teoretično izhodišče vpliva zunanje trgovine na rast je, da trgovina pospešuje rast in da odprtost pozitivno vpliva na rast.⁴ Temeljno vprašanje pri tem pa je, kakšna je smer kavalnosti. Ni namreč popolnoma jasno, ali odprtost pogojuje rast ali pa rast vpliva na stopnjo oziroma časovnico odpiranja. Povsem možno je, da mora država najprej doseči določeno razvojno raven, da bi se nad njo odprla, ne pa nasprotno (glej Rodriguez in Rodrik, 2000, ter Lee, Ricci in Rigobon, 2004).

Sodobne teorije rasti konvergirajo glede mnenja, da so za rast potrebne tuja tehnologija in dobre ustanove. To stališče je dobro podkovoano z neoklasično teorijo ekonomske rasti, ki pravi, da bodo dežele konvergirale svojo rast z razvitimi (teorija konvergence⁵), če bodo imele dostop do sodobne tehnologije (imitacija) in če bodo spoštovale lastninske pravice (inovativnost). Imitacija je namreč cenejša od inoviranja. Teorije konvergence izhajajo iz podmene, da se revnejše države nagibajo k višjim stopnjam rasti v primerjavi z bogatejšimi, ker so stroški posnemanja nižji od stroškov inoviranja, in tako zmanjšujejo razlike v razvitosti. To je temeljna predpostavka neoklasične teorije rasti (Solow). Posledično države, ki zasledujejo strategijo pospeševanja izvoza, hitreje konvergirajo (1,9 % letno) kot pa države, ki zasledujejo uvozno substitutivno strategijo (0,9 % letno; glej Silvasvestriadou & Balasubramanyam 2000). Ko pa se obseg možnosti za imitacijo (ni zadosti inovacij, zaostuje se zaščita intelektualne lastnine) zožuje, se dvigne cena posnemanja, stopnje rasti pa začnejo upadati, če jih ne začnejo poganjati uvajajoče inovacije tudi poprejšnjih posnemovalcev (glej Barro in Xavier Sala-i-Martin 1997: 2). Neuspešno rast je torej pripisati eni ali drugi patologiji glede na gornje temeljne postavke ali pa kar obeh. Prva patologija je »zaprtost gospodarstva«, v katerem vlade omejujejo razvoj, ker omejujejo dostop do tujih investicij in uvožene tehnologije. Druga je

⁴ Sachs je ugotovil, da je osem vedno odprtih držav raslo v obdobju 1966–1990 v povprečju trikrat hitreje kot 40 vedno zaprtih držav (2005: 356). Dollar in Kraay sta s svojo analizo razvoja izbranih DVR pokazala, da so globalizirajoče se države dosegle višje stopnje rasti in se je razkorak med razvitimi in manj razvitimi zmanjšal (2001 b). Podobni so rezultati Sachsa in Warnerja (1995: 35), ki sta ugotovila, da so »odprte države v obdobju 1970–1989 dosegle boljše rezultate od zaprtih v treh razsežnostih: ekonomska rast, izogibanje velikih makroekonomskih kriz ter strukturne spremembe«.

⁵ O vrstah konvergence glej Barro in Sala-i-Martin, 1992, ter Vojnovič in Oplotnik 2006, 6 in 7.

»korupcijska« patologija, po kateri politični vodje ne spoštujejo lastninskih pravic, da bi tako koristili sebi in svojim znanjem, in s tem destimulirajo inovativnost ter krepijo rentništvo. Rešitev sta odpiranje in izboljšanje vladanja. Zato sta odprtost in vladanje postala zadnjih 15 let ključ razvojnih strategij povsod po svetu. Toda praksa Latinske Amerike ne potrjuje tega teoretičnega konsenza. Politika je bila v tej regiji v 90. letih 20. stoletja bistveno boljša kot pa tri desetletja pred tem, razvojni rezultati pa ne. Na drugi strani pa so azijske države, ki so se zelo hitro razvijale (najprej Južna Koreja in Tajvan, zatem od 70. let Kitajska ter nazadnje od 80. Indija), sledeč povsem heterodoksko politiko. Južna Koreja in Tajvan sta imela dolgo visoko zaščito in intenzivno uporabljala industrijsko politiko. Kitajska je dosegla izjemne stopnje rasti, ne da bi formalno regulirala lastninske pravice. Zaradi takšnega neskladja med teorijo in prakso Hausman in Rodrik ponujata alternativni pogled, ki temelji na tem, da je velik del tehnologije skrit in ga je treba lokalno prilagajati, osvajati. Zato »laissez-faire« ni prava rešitev. V odsotnosti ustrezne vladne politike se vzpostavljanje uspešnih ustanov in odprtost do tuje tehnologije lahko pokaže kot nezadostna iskrica, ki naj spodbudi vzdržni proces ekonomske preobrazbe in rasti (Hausman in Rodrik, 2002: 1–5, 36).

Drugi pristop je zunanja trgovina kot motor rasti oziroma vpliva trgovinskih partnerjev na rast. Ben-David (1996) opaza pojav konvergence v relativnem življenjskem standardu med skupinami držav, ki jih povezujejo intenzivni trgovinski odnosi. Vivek in Vamvakidis (2005) sta na temelju analize 100 razvitih in dežel v razvoju ugotovila, da gospodarske razmere dežel partnerjev pomembno vplivajo na rast dežele, ki z njimi trguje. Ugotovila sta pozitivno zvezo (ob upoštevanju drugih dejavnikov rasti), torej da na rast opazovanega gospodarstva pozitivno vpliva tako stopnja rasti partnerskih držav kot višina njihovega BDP. En odstotek prirastka v stopnji rasti partnerskih držav korelira z 0,8 odstotka prirasta rasti domačega gospodarstva. Ta vpliv narašča z odprtostjo, čeprav je ta učinek šibek. Pozitivni učinki na rast so večji, če trguješ s partnerji, ki imajo znatno višji BDP na prebivalca. Če partnerji rastejo hitro, to močno bogati trgujočo državo (bolj glede stopenj rasti kot višino njihovega BDP). Manj razvitim se najbolj splača trgovati s hitro rastočimi bogatimi državami. V razvitih državah pa je modro pospeševati trgovino s hitro rastočimi gospodarstvi.

Rast Kitajske je bila v obdobju 1996–2004 ves čas približno dvakrat višja kot svetovna rast BDP; leta 2004 na primer 9,5 v primerjavi s 5-odstotno svetovno rastjo, leta 2001 pa je bila skoraj trikrat višja. V celotnem obdobju 1978–2002 je nihala okoli 9–10 % (UNCTAD 2005: 107). Ker se pričakujejo visoke stopnje rasti tudi v prihodnje in ker je Slovenija na pragu razvitosti, ima lahko s trgovanjem s tako hitro rastočim gospodarstvom oziroma gospodarstvi BRIK velike pozitivne vplive na naše stopnje rasti. Morda je to ena od odločilnih smeri, ki lahko potegne naše stopnje rasti bistveno nad evropska povprečja. Skratka; treba je pospeševati menjavo z razvitejšimi od sebe, ki hitro rastejo (na primer ZDA) in s hitro rastočimi manj razvitimi državami.

Dolgoročni scenariji razvoja sveta

Današnji deleži v svetovnem BDP po kupni moči (PKM) Evrope, ZDA in Kitajske so povsem drugačni, kot so bili v preteklosti.⁶ Ena od zgodovinsko globoko ukoreninjenih slabosti Evropejcev je pretirana samozaverovanost, evropocentrizem, prepričanje, da so sedanje razvite države od nekdaj glavne v svetu. To še zdaleč ni res. Zgodovinska analiza deležev posameznih delov sveta v svetovnem proizvodu jasno kaže, da je bila Evropa, in še manj ZDA, le kratek čas vodilna sila tega sveta. Danes postaja očitno, da se Kitajci počasi vračajo na vodilni položaj, ki so ga v zgodovini že imeli, saj je vse do 19. stoletja kitajsko gospodarstvo tvorilo tretjino globalnega BDP, medtem ko se deleži tako ZDA kot Evrope vztrajno manjšajo.

Tabela 1: Deleži držav/skupin v svetovnem BDP od leta 1 do 2001

Leto	ZDA	Zahodna Evropa	Japonska	Kitajska	Indija	Bivša Sovjetska zveza	Brazilijska
1		10,8	1,2	26,1	32,9	1,5	
1000		8,7	2,7	22,7	28,9	2,4	
1500	0,3	17,8	3,1	24,9	24,4	3,4	
1600	0,2	19,8	2,9	29,0	22,4	3,5	
1700	0,1	21,9	4,1	22,3	24,4	4,4	
1820	1,8	23,0	3,0	32,9	16,0	5,4	0,4
1870	8,8	33,0	2,3	17,1	12,1	7,5	0,6
1913	18,9	33,0	2,6	8,8	7,5	8,5	0,7
1950	27,3	26,2	3,0	4,5	4,2	9,6	1,7
1973	22,1	25,6	7,8	4,6	3,1	9,4	2,5
2001	22,4	20,3	7,1	12,3	5,4	3,6	2,7

Vir: Maddison, *The World Economy: Historical Statistics*. OECD, 2003; 261.

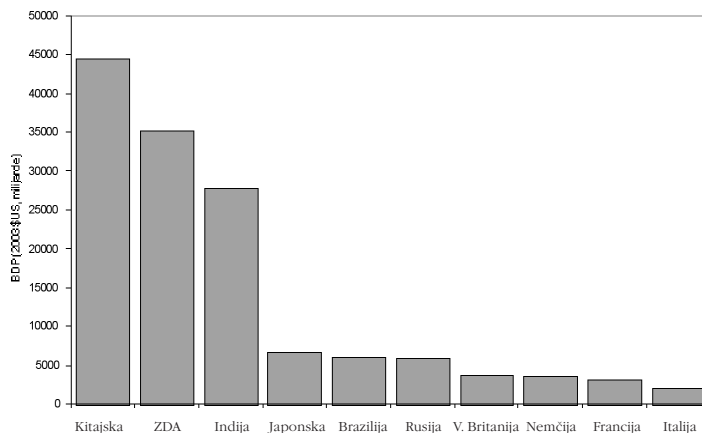
Napovedi razvoja sveta do leta 2050; Goldman Sachs

Če kaj, potem nas morajo iz samozaverovanosti zdramiti napovedi Goldman Sachsa, da bodo države BRIK v manj kot 40 letih postale večja gospodarstva od sedanjih šestih najbolj razvitih držav sveta (G 6).⁷ Že leta 2025 bodo tvorile približno 50 % velikosti BDP G 6, merjeno v ameriških dolarjih (sedaj le 15 %). Od sedanjih G 6 bodo le ZDA in Japonska leta 2050 še med šestimi največjimi gospodarstvi na svetu.

⁶ Evropski je od leta 1960 padel z malo pod 25 % na današnjih 20 %, ZDA z 28 % tudi na okoli 20 %, Kitajska pa je svoj delež povečala s skromnih 2,5 % na današnjih 13 % (glej CEEP II-CIREM, 2004: 20).

⁷ ZDA, VB, Italija, Francija, Nemčija in Japonska.

Slika 1: Največja gospodarstva leta 2050 po velikosti BDP v dolarjih leta 2003

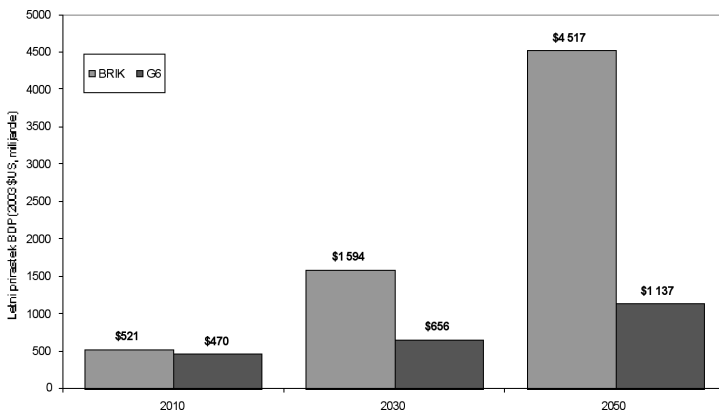
Vir: Wilson, D., Purushothaman 2003, 4

Kitajska bo po teh izračunih po velikosti svojega BDP dohitela VB leta 2005, Nemčijo 2010, Japonsko 2015 in ZDA leta 2040. Indija dohitela Italijo okoli leta 2015, Francijo leta 2020 in Nemčijo tri leta pozneje. Rusija naj bi dohitela Italijo okoli leta 2018, Francijo 2024, VB leta 2027 in Nemčijo 2028. Brazilija pa Italijo okoli leta 2025 in Francijo leta 2030. Pri tem Goldman Sachs izhaja iz različnih stopenj rasti posameznih držav v različnih obdobjih, ki so bistveno pod sedanjo ravno. Napovedi so torej bolj realistične kot optimistične. Najvišje povprečne stopnje rasti v naslednjih 30–50 letih napoveduje Indiji (5%). Sledi ji Kitajska z znatnejšim upočasnjevanjem rasti na okoli 4% v 30. letih in pod 4% za tem. Podobno zniževanje stopenj rasti predvideva tudi drugim državam, Rusiji (najprej 6%, po leta 2020 pa 4,5%), zatem Indiji in Kitajski po 5% in končno Braziliji 3,4%. (Wilson, D., Purushothaman, R., 2003: 3 in 10).

Res pa je, da bo njihov napredek, merjen z dohodkom na prebivalca, počasnejši, toda še vedno impresiven. Kitajska in Indija bosta namreč bistveno znižali razkorak tudi v tem pogledu. Njun dohodek na prebivalca se bo s sedaj okoli 4% (Kitajska) oz. 2% (Indija) ameriškega povzpela leta 2050 že na 37 oz. 21% ameriškega dohodka na prebivalca.

To, kar je z vidika razvoja Slovenije še pomembnejše, pa je, da bo že od leta 2009 letni prirast povpraševanja BRIC držav večji kot G 6 oz. več kot dvakrat večji, kot je danes. Že leta 2025 bo ta že dvakrat večji kot od G 6 in štirikrat večji leta 2050 (Wilson, D., Purushothaman 2003: 5).

Slika 2: Letni prirastek povpraševanja leta 2010, 2030 in 2050 po skupinah držav

Vir: Wilson, D., Purushothaman 2003: 5

Očitno postaja, da glavnina prirasta povpraševanja prihaja iz Kitajske in drugih držav BRIK. Njihove denarnice, in ne pozabimo, Kitajcev je več kot 1,3 milijarde, so se namreč od leta 1978 debelile za 8 % (Sachs, 2005: 155), v malo krajšem obdobju pa za skoraj 10 %. Postajajo pomembni potrošniki tudi vse zahtevnejših izdelkov, postajajo obsedeni od blagovnih znamk tako kot potrošniki v vseh tranzicijskih državah, ker poprej do njih niso imeli dostopa.

Čeprav so lahko vse take napovedi le okvirna usmeritev, ne pa zakoličene napovedi, je treba vseeno opozoriti, da je preverjanje uporabljene metode za 40 let nazaj pokazalo, da so bile napovedovane stopnje rasti zelo blizu realno doseženim, če bi z isto metodologijo napovedovali, kakšen bi bil svet danes.⁸ Edine večje razlike so se pokazale pri manj razvitih državah (vključno z Japonsko, ki je bila takrat manj razvita od Argentine), pri Indiji, Braziliji ter Argentini. Zanje bi bile projekcije ugodnejše od dejansko doseženega. To lahko pojasnijo slabe politike teh držav. Na drugi strani pa bi napovedi podcenile rast azijskih držav (glej Wilson, D. in Purushothaman, 2003: 14). Verjetnost takšnih prognoz potrjujejo še druge analize, ki prav tako napovedujejo zelo hitro dohitevanje držav BRIK.

Shellovi scenariji do leta 2025

Shell predvideva, da se bodo po vseh treh scenarijih (odprtih vrat, nizkega zaupanja v globalizacijo in nacionalističnem scenariju zastave/flags) stopnje rasti BDP sveta gibale od 2,6 % (nacionalne zastave) do 3,8 % (odprta vrata). Kitajsko gospodarstvo bi bilo po pariteti kupne moči leta 2025 skoraj dvakrat večje od ameriškega (scenarij odprtih vrat in manj po drugih scenarijih) in kar trikrat večje od evropskega (evroobmočje), Indija pa bo le za malenkost zaostajala za Evropo. Kitajska postaja proizvodni center sveta (Shell, 2005: 17 in 19). Predvideni premiki so torej resnično tektonski, pa četudi se vse te napovedi ne uresničijo v celoti.

⁸ Simulacijo so izvedli za 11 razvitih in nekaj manj razvitih držav.

Scenariji se medsebojno razlikujejo po različni teži oziroma ravnotežju med tržnimi silami, prilagajanjem oziroma usklajevanjem z okoljem, s skupnostjo ter stopnjami reguliranja oziroma silami prisile. Izhajajo iz tega, da ni mogoče biti obenem bolj svoboden, usklajen s skupino, ki ji pripadaš, ter visoko reguliran. Eden ali drugi element lahko prevlada. Družbe so lahko bolj tržno naravnane, pripisujejo velik pomen učinkovitosti (scenarij odprtih vrat), ali jim več pomeni socialna kohezija ali pa varnost, in so zanj pripravljene pristati na visoko stopnje reguliranja. Če dobivaš na dveh straneh tega trikotnika, na eni izgubljaš. Vsi scenariji predvidevajo nadaljnji napredek globalizacijskih tendenc, čeprav je možno tudi njeno zaviranje, zlasti v scenariju nacionalnih zastav.⁹

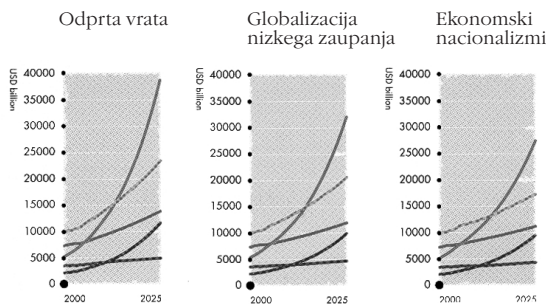
Kitajsko gospodarstvo bo leta 2025 največje po kateremkoli scenariju. Obseg njenega BDP bi se po scenariju odprtih vrat povečal kar za šestkrat. Tudi indijski BDP na prebivalca bi se bistveno povečal in od dvajsetine tega v primerjavi z ZDA danes dosegel desetino ameriškega leta 2025 (Shell, 2005: 88). Realistično lahko domnevamo, da bo z letom 2050 kitajski dohodek na prebivalca dosegel približno polovico povprečnega zahodnoevropskega (Sachs, 2005: 169).

9 Scenarij odprtih vrat (glej Shell, 2005: 13, 47, 51, 55, 77, 79, 95, 99, 103) predvideva napredovanje globalizacije ob večji družbeni koheziji (»spodbude in mostovi«). To je scenarij sveta, v katerem civilna družba verjame, da se njene temelje vrednote lahko ob nadaljnjem napredovanju globalizacije ob delovanju tržnih sil uveljavljajo s pomočjo procedur, ki krepijo zaupanje tako doma kot v svetu. Precejšen del regulative je prostovoljen, ob visoki intenzivnosti nadzorovanja tudi s strani civilne družbe. To je svet tržnih držav s skandinavskim pridihom, kombinacija socialne kohezije in tržnih načel. To ni laissez-faire svet, pač pa svet stalnega iskanja konsenza v demokratičnem dialogu. Države morajo svoje pristojnosti deliti. Upravljanje je večnivojsko (koregulacija, kosuverenost). Krepi se javno zasebno partnerstvo. Mednarodne ustanove se v novi preobleki krepijo. Zmagovalke tega scenarija so porajajoča gospodarstva. Kitajska bi rasla po stopnji 8 %.

Značilnost scenarija nizkega zaupanja v globalizacijo je sicer napredovanje ekonomske integracije in fragmenacije sveta, toda trg ne razrešuje krize med varnostjo in zaupanjem. Ker obstaja nizka stopnja zaupanja, je potreben močan legalizem, močna vloga institucij, pravil in obveznih standardov. Subjeki drug drugemu ne verjamejo (»dokaži mi« scenarij) oziroma niso prepričani, da lahko trg uspešno rešuje sodobne probleme. Okrepljena prisila držav in drugih institucij temelji na politiki »korenčka in palice« in je posledično drag (povišani transakcijski stroški). Vloga države kot zagotavljalca javnih dobrin je ključna. Transnacionalna podjetja pritiskajo na harmonizacijo standardov. Za nekatere države je to prijazno okolje, saj ne izpadajo s svojo anahronistično politiko (Rusija in Kitajska na primer). Univerzitetno izobraževanje se prepušča zasebnemu sektorju, trg opredeljuje kurikulum. Kitajska in Indija relativno najbolj prosperirajo (7,5- oz. 6,7-odstotne stopnje rasti). Kitajska je neizogiben partner v urejanju sveta. Evropa, skupaj z Rusijo in Brazilijo, največ izgublja.

Scenarij nacionalnih zastav je odgovor na erozijo zaupanja v globalni trg, v avtomatizem tržnih sil pa tudi nezmožnosti vseh akterjev izkoristiti priložnosti globalnih trgov. Svet se fragmentira pod nacionalnimi zastavami in deli v različne skupine. Zaupanje je skrhano. Države rešujejo problem s protekcionističnimi ukrepi, izolacionizmom. Pomeni pristop vsote nič, heterogenega sveta, v katerem nacionalne preference, vrednote, regulative (pogosto medsebojno nasprotujoče si) dominirajo (opiranje na lastne sile) in se bolj dogmatično uveljavljajo, močnejše s strani nacionalnih ustanov. Stroški poslovanja so zato visoki. To je pesek v kolesje mednarodne mobilnosti blaga, posebno pa delovne sile (tudi iz varnostnih razlogov). Učinkovitost »sede na zadnji sedež, na prednjem sta varnost in solidarnost«. Tujcem se ne zaupa. Posledica je zaviranje globalizacije, čeprav še napreduje. Znake tega scenarija lahko opazimo že danes. V tem scenariju najkrajšo potegnejo ZDA, saj bi se jim stopnje rasti spustile pod 2 %. Podobno tudi Evropa. Države BRIK dobijo bistveno manj TNI. Zato se posledično, zaradi upočasnitve rasti produktivnosti, tudi v njih znižajo stopnje rasti. Tudi stopnja rasti Kitajske pade do leta 2015 na okoli 6–7 %. Možen je protitudarec globalizaciji.

Slika 3: Predvidena rast BDP (dolarji ZDA pariteta kupne moči) največjih gospodarstev do leta 2025 po treh scenarijih

Črte po vrstnem redu od zgoraj: Kitajska, ZDA, evroobmočje, Indija, Japonska.

Vir: Shell 2005: 181

Rast Kitajske in Indije bo nihala med 8,4 % oz. 7,5 % (Indija) do še vedno zavidljivih 6,5 % po nacionalističnem scenariju. Brazilija in Rusija pa bosta rasli po 4,5- oz. 6,5-odstotni stopnji (Rusija). Če pa se uresniči bolj navznoter naravnani scenarij, pa bi bile njune stopnje rasti za okoli 2 odstotni točki nižje (Shell, 2005: 176, 180). V tekočih cenah in tečajih naj bi bilo ameriško gospodarstvo še vedno največje tudi čez 20 let.

Ena od razlag tako naglega razvoja je tudi hitro spreminjanje sestave delovne sile in vse višja dodana vrednost industrijske proizvodnje v teh državah. Indija na področju storitev začneja delati to, kar počne Kitajska v predelovalni industriji (A. Premji, Wipro, v Prestowitz, 2005: 79). Indija izobrazi letno 250.000 inženirjev (kmalu 500.000), s plačami med 5000 do 6000 dolarji letno (Prestowitz, 2005: 102).

Ostale napovedi

Economist Intelligence unit (Economist 1. april 2006: 92) napoveduje, da bo Kitajska že leta 2025 večje gospodarstvo od ameriškega, indijsko pa bo samo malo zaostajalo za ameriškim. Sledijo Indija, Japonska, Nemčija, VB, Francija, Brazilija in Rusija.

Tudi OECD napoveduje, da bo rast Kitajske še vnaprej kar nekaj časa zelo hitra, da bo kitajski BDP leta 2010 presegel tega Italije oz. Kanade (tekoče cene in tečaji; OECD 2005 b: 30). Podobne so tudi napovedi Nacionalnega sveta za varnost ZDA iz leta 2004. Svetovno gospodarstvo bi bilo leta 2020 v celoti okoli 80 % večje, kot je bilo leta 2000 ob 50-odstotni rasti BNP na prebivalca. Kitajska naj bi do leta 2040 ujela ameriški BDP, VB leta 2005 in Nemčijo leta 2009. Indija malo zaostaja, toda tudi indijsko gospodarstvo bo dohitelo po velikosti italijanskega leta 2015, francoskega leta 2020 in nemškega 2003 (NCI, 2004: 15 in 32). Te spremembe so tako dramatične, da jih je mogoče primerjati samo z tistimi v zadnjih dveh stoletjih, ko se je v 19. stoletju združila Nemčija in vznikom ZDA v začetku 20. stoletja. Če je bilo 19. stoletje ameriško, bo 21. stoletje azijsko, na čelu s Kitajsko in Indijo (NIC, 2004: 51).

Brazilijska in Rusija precej zaostajata, vseeno pa bo vsako od teh gospodarstev leta 2020 večje kot posamezne evropske ekonomije.

Po prognozah Deutsche bank bo leta 2020 po velikosti BDP gospodarstvo ZDA še vedno največje, toda že na drugem mestu bo kitajsko, na tretjem indijsko, nemško na petem, takoj za Japonsko. Skupina Formel-G, ki je opravila te prognoze, napoveduje najvišje stopnje rasti do leta 2020 Indiji, Maleziji in Kitajski (od 5,5 do 5,2 %). Med razvitimi državami naj bi najhitreje rasle Irska (3,8 %), ZDA (3,1 %) in Španija (2,8 %), Nemčija pa naj bi rasla po 1,5-odstotni stopnji (Bergheim, 2005).

Kdaj nas bodo dohiteli Kitajci, druge države BRIK?

Zakaj je to pomembno?

Zelo preprosto: zato ker bo dodatno povpraševanje v največji meri prihajalo iz porajajočih se gospodarstev. Ob dejstvu, da bosta Kitajska in Indija leta 2020 imeli skupaj kar 2,7 milijarde prebivalcev (NCI: 9) in da bodo stopnje rasti teh gospodarstev visoke, to ni veliko presenečenje. Tudi porast BDP na prebivalca je v državah BRIK izjemno hitra. Do leta 2012 bo na Kitajskem višja predvidoma kar za 10-krat (od leta 1980, stalne cene in tečaji 1995). V obeh državah se bo hitro širil srednji razred. Kitajski srednji razred naj bi leta 2020 tvoril že okoli 40 % vsega prebivalstva (podvojitev v primerjavi s sedanjim stanjem). Čeprav bodo njihovi dohodki še vedno pod dohodki srednjega razreda v razvitih državah (OECD 2005 b: 31 in 33), bo množica takšnih potrošnikov pomenila izjemno priložnost. V Indiji imamo danes okoli 300 milijonov ljudi v srednjem razredu z dohodki med 2000 in 4000 ameriških dolarjev letno. Global Insights Inc. predvideva, da bodo kitajski porabniki leta 2015 trošili letno okoli 1200 milijard dolarjev, indijski pa okoli 700 milijard dolarjev. Oboje pomeni več kot podvojitev sedanje potrošnje v teh dveh državah (Business Week, 22/29 avg. 2005: 103). Poleg tega je Prahalad (2004) ugotovil, da so tudi revnejši potrošniki lahko danes pomembni, če jim ponudiš ustrezne izdelke.¹⁰

Čeprav bodo dohodki rasli zelo hitro, bodo še vedno zaostajali za temi v bogatih državah tudi leta 2020. Porast srednjega razreda bo sprožil ogromno potrošniško eksplozijo, saj potrošnja na Kitajskem tvori kar 58 % BDP (1994–2003) in ob povprečnem porastu BDP po prebivalcu za 7,9 % v istem obdobju pomeni ogromen potencial (glej UNCTAD, 2005: 6).

Samo pomislimo, da je bila kar tretjina vseh žerjavov na svetu v okolici Šanghaja, ko se je ta pospešeno gradil, da bo kitajski avtomobilski trg poskočil z današnjih 20 milijonov avtomobilov na okoli 150 do 180 milijonov, preden se bo stabiliziral (Shell, 2005: 129). Kitajska bo po projekciji svetovalcev Keystone (Indija) postala leta 2017 največji avtomobilski trg. Res pa je tudi, da se bo delež Kitajske v svetovni populaciji do leta 2050 po predvidevanjih OZN zmanjšal z današnjih 21 % na 17 %, medtem ko bo indijski ostal na okoli 17 % navkljub porastu na kar 1,53 milijarde ljudi (sedaj 1 milijarda). Najbolj pa se bo povečalo število prebivalcev v Afriki: z 0,8 milijarde na 1,8 milijarde (Shell, 2005: 166).

¹⁰ Govori o 178 milijonih revnih gospodinjstev na svetu, ki razpolagajo z okoli 378 milijardami dohodkov. Samo na Kitajskem je okoli 800 milijonov ljudi, ki razpolagajo z manj kot 5000 dolarji kupne moči, v Indiji 700 milijonov in v Braziliji 105 milijonov.

Poleg tega bo Kitajska tudi vse večji potrošnik energije in surovin. Leta 2003 odpade na Kitajsko kar 7 % potrošnje vse nafte v svetu, 25 % aluminija, 27 % jekla, 30 % železove rude, 31 % premoga in 40 % cementa (Shell, 2005: 129). Z visokimi stopnjami rasti se bodo ti deleži v prihodnje še bistveno okrepili. Ocenjuje se, da je kitajski delež v svetovni porabi bombaža 37 %, riža 32 %, surovega jekla 26 %, aluminija 21 % bakra 20 % in pšenice 16 %. Porabe so v mnogih primerih pretirane, saj se ocenjuje, da tovarne nesmotno rabijo energijo. Po nekaterih ocenah kar petkrat manj učinkovito kot zahodne države (Business Week 22./29. avgust 2005: 37 in 38).

Uspešno prodajati Kitajcem pa pomeni spoznati njihove potrošnike in podjetnike. Izhodišče je, da je v tem pogledu nemogoče obravnavati Kitajsko kot eno državo. Ogromne razlike med mestom in vasjo, med bogatimi in revnimi ter srednjim razredom segmentirajo potrošnike.¹¹ Kar prevečkrat se misli v stereotipih, da so ti revni, da znatno troši le peščica najbogatejših, da jim gre samo za trdo delo in postati bogat. Raziskave (glej Ewen in ostali, 2005) so pokazale:

- a) da vzorci obnašanja potrošnikov generacije Y (od 18–24 let) ter X (od 25–29 in 30–39) na Kitajskem ne gre metati v isti koš kot istih v Nemčiji, ZDA ali Braziliji. Kitajska generacija Y postaja zahtevnejša, zelo informacijsko izobražena, odprta za zahodne ideje in svojo lastno kulturo. Preteklost je zato slaba podlaga za predvidevanja bodočega obnašanja potrošnikov na Kitajskem.
- b) Desetletne Gallupove raziskave so pokazale, da *made in China* ne pomeni več toliko kot v preteklosti (padec preferenc za domače z 78 na 67 % in še hitreje, ko gre za mlade). Le 21 % Kitajcev je leta 2004 menilo, da so domači trajni potrošni izdelki zelo kakovostni.
- c) Kitajci vse več mislijo na kakovost življenja, razmišljajo o klimatskih napravah, o zadovoljstvu in ne več le o tem, kako trdo delati in postati bogat.
- č) Hitro raste tudi trg za zahtevnejše trajne potrošne dobrine in ne več samo za osnovne. Več kot 80 % Kitajcev že ima doma televizor, skoraj 60 % mobilni telefon, 50 % stereo sistem, prek 30 % hladilnik ter mikrovalovno pečico, 25 % računalnik, video in digitalno kamero.

Kitajci bodo postali tudi glavni proizvajalci industrijskega blaga in offshoring destinacija

Kitajska je danes tretja največja proizvajalka industrijskega blaga z 12-odstotnim deležem v svetovni industrijski proizvodnji (NIC, 2004: 4). V tej luči se zastavlja vprašanje, kaj še sploh ostaja Evropi in ZDA ob dejstvu, da Kitajska postaja proizvajalka sveta, da ima predelovalna industrija v ZDA že manjši delež kot zdravstveni sektor. Nepovratna zgodovinska tendenca od kmetijstva¹² prek industrije k storit-

¹¹ Razlike med mestom in vasjo po dohodkih na prebivalca nihajo od 1 : 4,5 v Jumanu, 1 : 3,6, v Guangdongu in Sečuanu, 1 : 2,9 v Hubeiju, pa do manjših v Šanghaju (1 : 2,2), Pekingu (1 : 2,5). Skupina Haier zato na primer prodaja velike hladilnike v bogati provinci Guangdong, medtem ko v vaseh manjše le po ceni 37 dolarjev. Podobno tudi Lenovo z računalniki. (Business Week, 17. okt. 2005: 25)

¹² Še leta 1900 je na primer kmetijstvo zaposlovalo na Portugalskem 65 %, Italiji 59 %, v Franciji 50 % in ZDA 42 % prebivalstva. Ti deleži so konec stoletja padli v teh državah na 15, 9, 6 % oz. 3 % (www.time.com/time100/timewarp/ie3/w_STST13.html).

vam¹³ se zdi neustavljiva. Kitajski delež v svetovnem izvozu se je od leta 1990 do 2002 dvignil z 1,9 na 6,4 %. Proizvodi nizkih tehnologij tvorijo še vedno glavnino njenega izvoza, leta 2000 pa se hitro krepi delež srednje in visoko tehnološko intenzivnih izdelkov (UNCTAD, 2005: 53).

Tabela 2: Sestava izvoza Kitajske po tehnološki intenzivnosti v primerjavi s Korejo in Tajvanom leta 2000

	Kitajska	Južna Koreja	Tajvan
surovinsko intenzivni izdelki	9,5	11,7	4,4
nizko tehnološko intenzivni izdelki	44,9	17,1	23,8
srednje tehnološko intenzivni izdelki	21,2	34,0	25,5
visoko tehnološko intenzivni izdelki	24,4	37,1	46,3

Vir: UNCTAD, 2005: 52.

Še bolj impresivna je rast tehnološko in kapitalno intenzivnih izdelkov, ki je v obdobju 1995–2001 dosegla kar 15 %. Zato ni presenetljivo, da takšen izvoz že pomeni največjo absolutno postavko kitajskega izvoza in za približno tretjino prekaša izvoz predelovalnih izdelkov za končno porabo (Adams in dr., 2004: 7). Medtem ko je triada (ZDA, EU in Japonska) zgubljala svoj svetovni delež v visoko tehnoloških izdelkih, ga je Kitajska bistveno povečala (CEPII-CIREM, 2004: 72).

Absolutno gledano obseg izvoza pisarniške opreme dohiteva oblačila med petimi največjimi izvoznimi artikli. Kar 7 od 19 največjih skupin izvoznih izdelkov leta 2002 niso več bili preprosti izdelki kot oblačila ali obutev, pač pa proizvodi, kot so stroji in aparati. Enostaven izvoz celo zgublja svoje razkrite prednosti (RCA) ob hitri rasti teh proizvodov. Velik del tega izvoza so dodelani posli (okoli 50 % vsega izvoza; UNCTAD 2005: 95 in 136) oziroma izvoz tujih podjetij. Izvoz pisarniške opreme je dosegel v obdobju 1995–2001 skoraj 27-odstotno stopnjo rasti, telekomunikacijska oprema 14 % in električni stroji in deli 17 % (Adams in dr., 2004: 9). Honda načrtuje letno prodajo okoli 50.000 avtomobilov jazz v Evropo. To seveda ne preseneča, saj delavci v avtomobilski industriji na Kitajskem stanejo 2 dolarja, v Južni Koreji 22 in v ZDA 60 dolarjev. Čeprav na stroške dela v celotnih proizvodnih stroških odpade le 6 % (85 % odpade na material), je v tako ostri konkurenci to vseeno pomembno (glej Business Week, 6. junij 2005: 32).

Kitajske glavne primerjalne prednosti tako ostajajo v standardiziranih izdelkih, ki jih izdeluje nekvalificirana delovna sila. Toda očitno se krepijo prednosti v računalniški opremi (9,7 % BDP), potrošniški elektroniki (9,6 % BDP) pa tudi izdelkih za gospodinjstvo (5 % BDP). Vse te skupine izdelkov so že na seznamu 10 izdelkov z najmočnejšimi primerjanimi prednostmi. V nasprotju s Kitajsko pa ima Indija še mnogo enostavnejšo strukturo primerjalnih prednosti. Izstopajo le farmacevtski izdelki (2,3 % BDP). Tržni delež izvoza električnih izdelkov iz Kitajske v svetovni trgovini s temi izdelki se je povzpел leta 2002 že na okoli 6 %. Malo manj pa v elektronskih izdelkih (na okoli 3 %; CEPII-CIREM, 2004: 41, 55; in 64 %). Med 10 največji-

¹³ Delež storitev se je v evroobmočju povečal s 47 % leta 1970 na 69 % leta 2002 in v ZDA s 66 na 79 % v istem obdobju (OECD, Survey 2005: 6).

mi izvoznimi izdelki so na drugem mestu, takoj za oblačili, pisarniška oprema (10,7 %), telekomunikacijski aparati (6,8 %, ostali el. aparati 4,7 %) itd. Pri tem pa je morda bistveno to, da se zelo hitro krepi dodana vrednost pri zahtevnejših proizvodih. Pri pisarniški opremi kar za okoli sedemkrat, pri telekomunikacijski pa za skoraj devetkrat. Pri pisarniški opremi so Kitajci že presegli povprečno svetovno doma dodano vrednost (UNCTAD, 2005: 138, 139). Kitajci so že danes največji proizvajalci DVD-jev, mikrovalovnih pečic in TV-aparatom. Heier je že prehitel GE na četrtem mestu med proizvajalci bele tehnike. V Evropi ima že 10-odstotni tržni delež na tem področju (Prestowitz, 2005: 70 in 76). Predvideva se tudi, da bodo Kitajci zamenjali Rusijo na drugem mestu po izdatkih za obrambo, ti naj bi se gibali med 150 in 250 milijardami dolarjev (NIC, 2004: 49).

Ne nazadnje postajajo kitajska podjetja tudi pomembnejši investitorji v tujini, zlasti na področju surovin, vse več pa že tudi na področju industrijskega blaga. Vrednost njihovih prevzemov v tujini se v leta 2005 ocenjuje že na okoli 22 milijard dolarjev (Economist, July 2, 2005: 68).

Dinamično gledano pa je pomembna tudi krepitev privlačnosti Kitajske za opravljanje storitev v tujini. A. T. Kearney ocenjuje, da je Kitajska takoj za Indijo najprivlačnejša destinacija za tako imenovani offshoring (mednarodni outsourcing oziroma izvajanje storitev v tujini).

Države BRIK lovijo Slovenijo in razvite

Teorija nas uči, da če hočemo hitreje rasti, je treba pospeševati ekonomsko sodelovanje s hitro rastočimi gospodarstvi. Dohodek BRIK raste tako hitro, da postajajo glavni svetovni potrošniki. Še več, ni več tako daleč, ko bodo ujeli sedanjo raven dohodkov slovenskega potrošnika, pa tudi sicer zaprli razkorak med dohodki na prebivalca. Zato je naš namen:

- a) najprej pokazati, kakšna časovna razdalja nas loči od porajajočih se gospodarstev in
- b) kdaj bodo države BRIK ujele dohodek povprečnega Slovenca.

To analiziramo s ciljem pospešiti krepitev sodelovanja s tem delom sveta. Glede na velikost BDP po kupni moči je namreč Kitajska v letu 2003 že presegla vsoto BDP skupine Francije, Nemčije, Italije in Velike Britanije (E4), ki so glavni trgovinski partnerji Slovenije. Če gledamo s časovne distance,¹⁴ potem je Kitajska presegla vrednost za Japonsko že v letu 1992, za Nemčijo v 1978, Francijo leta 1962 in Veliko Britanijo 1970. Vrednost kitajskega BDP v letu 2003 je bila enaka vrednosti za ZDA leta 1989. Kitajska je torej že sedaj eden od glavnih igralcev v svetovnem gospodarstvu, takoj za ZDA.

Ostale dežele BRIK v času pri velikosti BDP po kupni moči sledijo Kitajski, Indija za okoli 12 let, Brazilija in Rusija pa za okoli 25 let. Za ti dve državi so bili tren-

¹⁴ *Sčasovna-distanca kot posebna kategorija pojma časovne distance meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta isto raven opazovanega indikatorja. Če je bila vrednost kitajskega BDP po kupni moči v letu 2003 enaka vrednosti za ZDA v letu 1989, potem statistično znaša Sčasovna-distanca med Kitajsko in ZDA 14 let. Za podrobnejšo definicijo v slovenščini glej Sicherl (2003), kjer je navedena tudi literatura obdelave in aplikacij te originalne generične statistične mere v angleščini na drugih področjih.*

di v preteklosti zelo različni. Časovna distanca za Brazilijo se je stalno povečevala že od leta 1980. Časovna distanca za Rusijo je bila v letu 1989 samo 7 let, vendar jo je tranzicijska depresija povečala na 25 let.

Če pa gledamo na BRIK kot na vsoto vseh štirih držav, je BDP po kupni moči že v letu 2000 približno dosegel vrednost BDP za ZDA. To pomeni, da je BDP za BRIK v začetku 21. stoletja že večji od BDP za ZDA kot vodilnega svetovnega gospodarstva. V tem pogledu lahko kot približek tudi ocenimo, da je BDP za BRIK na začetku tega stoletja približno na ravni BDP za EU 15. To so pomembna strateška dolgoročna dejstva, ki so nujna sestavina za dojetanje realnega stanja v svetovnem gospodarstvu (Sicherl, 2005).

Kolikšen je zaostanek

Primerjava Slovenije s Kitajsko za velikost celotnega BDP seveda nima smisla zaradi razlik v velikosti. Zato bomo primerjali velikost BDP na prebivalca po kupni moči in iz podatkov v časovnih serijah Groningen Growth and Development Centre and the Conference Board (GGDC). Tabela 3 kaže vrednosti S-časovne-distance za BDP na prebivalca po kupni moči,¹⁵ pri čemer smo za temeljno enoto izbrali Južno Korejo, in to iz treh razlogov. Prvič zato, ker za Slovenijo ni ustreznih zgodovinskih podatkov. Drugič, ker je imela Južna Koreja hitro rast BDP na prebivalca iz začetnih nizkih vrednosti in tako omogoča, da dobimo presečišča tako za BRIK kot za razvite dežele. Tretjič, v zadnjem desetletju so bile vrednosti BDP na prebivalca zelo podobne tistim v Sloveniji; zato so časovne distance, merjene od Južne Koreje v zadnjem desetletju, zelo podobne slovenskim.

Za Slovenijo takih dolgoročnih serij nimamo, vendar lahko za zaostajanje Slovenije glede na razvite države za računanje časovnih distanc uporabimo njihove dolgoročne serije. Glede na izračune Slovenija za BDP na prebivalca po kupni moči zaostaja za EU 4 za okoli 18 let, za ZDA pa več kot 30 let. Vrednost za Južno Korejo v letu 2003 je bila za povprečje skupine G 6 dosežena že okoli leta 1979, podobno je bila ta vrednost za Kitajsko v letu 2003 dosežena v Južni Koreji leta 1981. Južna Koreja (in s tem posredno približno tudi Slovenija) je torej približno v sredini med na eni strani skupino razvitih držav G 6 (E 4 ter ZDA in Japonska), ki so skoraj četrt stoletja pred njima, in Kitajsko, ki je pri BDP na prebivalca po kupni moči skoraj četrt stoletja za njima.

¹⁵ Pri dolgoročnih mednarodnih primerjavah moramo razumeti, da ne moremo zahtevati velike natančnosti. Z drugimi besedami, statistični podatki se lahko razlikujejo glede na predpostavke, uporabljene metode pri zbiranju podatkov in načinu obdelave, izbrani ponderaciji itd. Po podatkih v tabeli 3 v stalnih mednarodnih dolarjih leta 1990 je BDP na prebivalca v Južni Koreji nekaj večji kot v Sloveniji, po podatkih istega GGDC v stalnih mednarodnih dolarjih leta 2002 pa je višji v Sloveniji. Kljub takim razlikam pa nam lahko koristno služijo kot kazalec glavnih tendenc. Podatke v stalnih mednarodnih dolarjih leta 1990 uporabljamo zato, ker so dolgoročne serije podatkov za glavne države BRIK iz tega vira na voljo le obračunane na ta način.

Tabela 3: S-časovna-distance izbranih držav v letih za BDP na prebivalca v primerjavi z Južno Korejo

(- časovna prednost, + časovni zaostanek)

Čas	Brazilijska	Kitajska	Indija	Rusija	ZDA	E4	Japonska	J. Koreja	G6
1970	-10		19				-18	0	
1975	-5	24	23				-18	0	
1980	-6	27	28				-20	0	
1985	2	21	32			-32	-21	0	
1990	7	23	33	2		-27	-21	0	-29
1995	11	23	30	12	-33	-23	-19	0	-27
2000	16	24	33	16	-34	-21	-18	0	-24
2001	17	24	33	16	-34	-18	-18	0	-24
2002	18	24	34	17	-31	-17	-17	0	-24
2003	19	22	34	17	-31	-17	-17	0	-24
2004					-29	-16	-17	0	-21

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov GGDC v stalnih mednarodnih dolarjih leta 1990¹⁶

Bodoči potencial rasti pa lahko, glede na pomemben vpliv uvajanja računalnikov v proizvodnjo na produktivnost, ugotovimo s primerjavami kazalca internetni uporabniki na 100 prebivalcev. Po podatkih ITU so države BRIK imele leta 2004 nizke vrednosti penetracije z internetom,¹⁷ Rusija in Brazilijska okoli 12 odstotkov, Kitajska 7 odstotkov in Indija 3 odstotke. Statistične razlike glede na razvite države so še veliko večje kot pri BDP na prebivalca. Tako je indeks za ZDA za leto 2004 znašal kar 870 (Kitajska = 100), vendar je S-časovna-distanca med ZDA in Kitajsko znašala le 10 let. Z drugimi besedami, današnja stopnja penetracije na Kitajskem je bila dosežena v ZDA leta 1994. Če bi Kitajska sledila stopnji rasti interneta v ZDA v preteklem desetletju, bi v letu 2014 dosegla sedanjo raven uporabnikov interneta ZDA na 100 prebivalcev; z napredkom tehnologije bo morda to dosegla še prej. Časovna distanca za Slovenijo znaša 7 let (Sicherl, 2005). Očitno je, da bo Kitajska dosegla sedanje ravni stopnje uporabnikov interneta v ZDA ali v Sloveniji veliko prej kot sedanje ravni BDP na prebivalca. To pomeni, da bo *internetizacija* oz. *kompjuterizacija* lahko prispevala k vzdržni rasti in pospeševala prehod iz ekstenzivnega v intenzivni razvoj.

Kdaj nas bodo ujeli?

Ni mogoče napovedovati razvoja za pet desetletij vnaprej. Zato je jasno, da tako prejšnje razprave raznih navedenih scenarijev v svetovnem okvirju kot tudi izračuni v pogledu Slovenije in držav BRIK tukaj lahko pomenijo le enega od načinov, da skiciramo red velikosti nekaterih sprememb kot posledice možnih svetovnih trendov. Razlike med posameznimi omenjenimi scenariji so posledica različnih pred-

¹⁶ Za podrobnosti o viru podatkov glej GGDC 2005.

¹⁷ Penetracijo z internetom merimo po podatkih Mednarodne telekomunikacijske unije (ITU) kot kazalec internetni uporabniki na 100 prebivalcev.

postavk glede nekaterih osnovnih elementov scenarijev. Na kvantitativni strani se take razlike pojavljajo že v izbiri, ali so projekcije, računane na podlagi tržnih cen ali pa kupne moči, obe različici imata svoje dobre in slabe strani.¹⁸ Tega se moramo zavedati, vendar to ne preprečuje smiselne razprave v svetu, kjer so različne stopnje negotovosti eno od življenjskih dejstev, s katerimi moramo živeti.

Iz teh razlogov se v nadaljevanju ne bomo omejili na ilustracijo enega ali več scenarijev, ki bi jih imeli za najbolj verjetne, temveč bomo bralcu omogočili, da sam vidi izračunane posledice tistega oz. tistih scenarijev, ki se mu zdijo verjetni glede na njegove predpostavke. Tako omogočamo fleksibilno opazovanje kvantitativnih posledic širokega razpona možnih scenarijev.

Medtem ko konvergenčni pristopi ugotavljajo, kdaj bi se lahko doseglo polno izenačevanje obeh primerjanih enot, metoda S-časovne-distance pokaže čas, potreben manj razviti enoti doseči sedanjo raven bolj razvite enote. To je namreč *ex ante* varianta S-časovne-distance.¹⁹

Izhodiščni podatki so za primer kazalca BDP na prebivalca za obe točki na poti do konvergence enaki.²⁰ Izhodiščna točka je relativna razlika $R(t)$ med vrednostjo za Slovenijo in za posamezne države BRIK v letu 2003. Te vrednosti $R(2003)$ so navedene v vsaki tabeli in znašajo 6,767 za primer Indije, 3,308 za Kitajsko, 2,683 za Brazilijo in 2,303 za Rusijo. BDP na prebivalca je v izhodišču v Sloveniji torej več kot šestkrat večji od Indije, več kot trikrat večji od Kitajske in več kot dvakrat večji od Rusije.

Doseganje sedanje ravni Slovenije

Bistvena značilnost analize doseganja sedanje ravni Slovenije kot etape v procesu konvergence je dejstvo, da so pri dani začetni relativni razliki časi doseganja sedanje ravni Slovenije odvisni samo od stopnje rasti konkretne države BRIK (r_2), ne pa tudi od bodoče stopnje rasti Slovenije (r_1).²¹ Lahko si predstavljamo, kaj pomeni sedanja raven vrednosti kazalca za Slovenijo in kaj časovni zaostanek glede na to raven.

Tabela 4 na dva načina prikazuje časovno dimenzijo reda velikosti za doseganje sedanje ravni BDP na prebivalca po kupni moči Slovenije, število let in katerega leta pride do doseganja sedanje ravni Slovenije. Podani so izračuni za precej širok

¹⁸ *Obračuni v stalnih cenah ali po stalni kupni moči so samo eden od možnih približkov, saj ti odnosi ne ostanejo nespremenjeni. Takšne so pač omejitve, ki so inherentne statističnim podatkom.*

¹⁹ *Za podrobnosti metodologije glej Sicherl (2003, 2004 a in 2004 b).*

²⁰ *Med različnimi podatki smo se odločili za podatke GGDC po kupni moči v stalnih mednarodnih dolarjih leta 1990, ki omogočajo tudi zgodovinske primerjave za nazaj za dolga obdobja na podlagi raziskav A. Maddisona (2003). Podatki v drugih stalnih cenah po kupni moči ali po tržnih cenah bi dali drugačne rezultate. Metodologija pa bi ostala ista in bi se lahko uporabila za dopolnilo diskusije raznih scenarijev, npr. Shella, OECD ali Goldman Sachs.*

²¹ *Formula za čas, potreben za konvergenco, tj. izenačevanje, je znana (glej npr. Sicherl, 1973: 565): $t = \ln R(0)/(r_2 - r_1)$, kjer je $R(0)$ razmerje za BDP per capita med vrednostjo za Slovenijo in posamezno državo v letu 2003, r_2 in r_1 pa sta ustrezni stopnji rasti za posamezno državo oz. Slovenijo. Čas za doseganje sedanje vrednosti Slovenije (*ex ante* vrednosti S-časovne-distance) pa dobimo, če v formuli vzamemo vrednost 0 za r_1 .*

razpon stopenj rasti BDP na prebivalca za te države. Bralec si lahko sam izbere, katero od teh možnosti ima kot koristno za diskusijo. Poglejmo si nekatere ilustrativne primere. Če bi npr. Kitajska rasla po 10 % letno, bi dosegla sedanjo raven Slovenije v 13 letih, tj. leta 2016. Zamislimo si, kaj bi pomenilo, če bi bila 1 milijarda in 300 milijonov ljudi v tem času po kupni moči povprečno na ravni Slovenije v letu 2003, čeprav Kitajci trenutno manj trošijo.²² Seveda je to le ena od ilustracij, ki ponazarja moč hitrega gospodarskega razvoja.

Tabela 4.1: Število let, potrebno za doseganje sedanje ravni BDP na prebivalca Slovenije po kupni moči pri predpostavljeni stopnji rasti posamezne BRIK države (r_2)

R2	Brazilijska	Rusija	Indija	Kitajska
	2,683	2,303	6,767	3,308
4 %	25	21	49	31
5 %	20	17	39	25
6 %	17	14	33	21
7 %	15	12	28	18
8 %	13	11	25	16
9 %	11	10	22	14
10 %	10	9	20	13

Tabela 4.2: V katerem letu bi države dosegle sedanjo raven BDP na prebivalca Slovenije po kupni moči pri predpostavljeni stopnji rasti posamezne države BRIK (r_2)

R2	Brazilijska	Rusija	Indija	Kitajska
	2,683	2,303	6,767	3,308
4 %	2028	2024	2052	2034
5 %	2023	2020	2042	2028
6 %	2020	2017	2036	2024
7 %	2018	2015	2031	2021
8 %	2016	2014	2028	2019
9 %	2014	2013	2025	2017
10 %	2013	2012	2023	2016

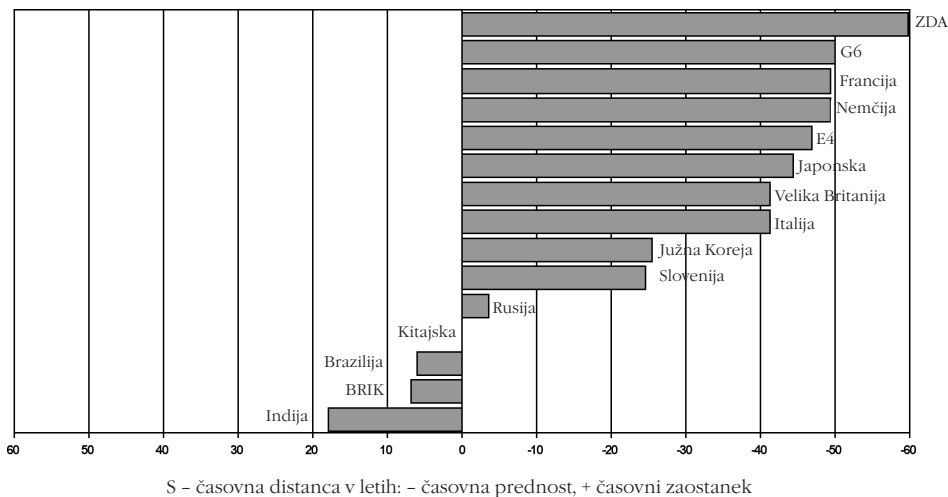
Kitajsko vodstvo predvideva, da bi v tej petletki dosegali stopnjo rasti od okoli 7,5 % letno. Če vzamemo okroglih 7 % za dve desetletji, potem bi Kitajska dosegla sedanjo raven Slovenije v 18 letih, tj. okoli leta 2021. Če pa kombiniramo omenjene začetne vrednosti po kupni moči GGDC z bolj konzervativno ocenjenimi realnimi stopnjami rasti BDP za Kitajsko kot zgoraj v študiji Wilson, D., Purushothaman (2003), in to korigiramo s stopnjami rasti prebivalstva, potem bi vrednost BDP na

²² Kar 43 % BDP varčujejo (leta 2003). To obeta visoko bodočo potrošnjo. Pričakuje se, da bo porast domačega povpraševanja ob šibkejši rasti svetovnega postala pomembnejši motor rasti kitajskega gospodarstva.

prebivalca Slovenije v letu 2003 Kitajska dosegla približno v letu 2027. Še prej pa bo to, ob konzervativni predpostavki 4-odstotne stopnje rasti, lahko dosegla Rusija (leta 2024), ki nam je bližje in s katero več gospodarsko sodelujemo.

Spodnja slika ponazarja časovne distance izbranih držav od Kitajske okoli leta 2025. Prikazuje hipotetične časovne distance od vrednosti za Kitajsko v tem letu, tj. možen položaj Kitajske ne le glede na Slovenijo, ampak tudi na izbrane države ali skupine držav. Kot je bilo za Slovenijo razloženo zgoraj, bi v tem primeru vrednost S-časovne-distance 24 let pomenila, da bi vzeli predpostavljeno vrednost za Kitajsko v letu 2025 in statistično ugotovili, da je Slovenija tako vrednost dosegla že leta 2001. Zanimive so seveda tudi druge prikazane vrednosti, ki nam omogočajo dodatno percepcijo razlik v času poleg običajne primerjave statičnih indeksov razlik. Kitajska bi bila v tem scenariju v letu 2025 po velikosti BDP po kupni moči približno enaka seštevku BDP za ZDA, Japonsko in Veliko Britanijo; po dohodku na prebivalstva po kupni moči pa še vedno okoli 40 let zaostaja za tema dvema državama in okoli 60 let za ZDA. Zanimivo je rezultate te kombinirane variante uvrstiti v scenarije Shella in Goldman Sachsa (Wilson, D., Purushothaman, 2003). Slednji predstavlja v času bistveno večje zaostanke Kitajske glede na razvite države; če bi njihove rezultate na podlagi tržnih cen in sprememb tečajev izpostavili analizi časovnih distanc, bi bile te veliko večje in po našem mnenju prevelike. Kot vidimo na primeru za Slovenijo, bi računanje S-časovnih-distanc za predpostavke scenarijev Shella tudi glede na razvite države pokazale manjše časovne zaostanke kot kombinirana varianta, ker so ocene stopenj rasti po študiji Goldman Sacha bolj konzervativne.

Slika 4: Časovne distance za BDP na prebivalca glede na Kitajsko v letu 2025

Vir: Lastni izračuni, raven GGDC 1990, mednarodni dolarji po kupni moči, kombinirane predpostavke

Tako uporabnost zgornjih tabel lahko ilustriramo tudi glede na različne scenarije, ki jih je opredelila raziskava Shella. Pri treh globalnih scenarijih do leta 2025 Shell predvideva razpon v stopnji rasti BDP od 2,6 % pri scenariju Zastave, 3,1 % pri

scenariju Globalizacija z nizkim zaupanjem, pa do 3,8 % pri scenariju Odprta vrata. Za primer Kitajske so navedene ustrezne stopnje rasti 6,7 %, 7,4 % in 8,4 % (Shell: 175). Če upoštevamo še rast prebivalstva in zaokrožimo za ilustracijo na cele številke, dobimo približke 6 %, 7 % in 8 %. Tako bi Kitajska potrebovala 21 let, 18 let ali 16 let, da bi dosegla sedanjo raven Slovenije oz. v letih 2024, 2021 ali 2019. Glede na zaprtost ali odprtost sveta in Kitajske bi Kitajska dosegla sedanjo raven Slovenije 5 let pozneje ali prej, vendar še vedno v zelo prepoznavnem obdobju do dveh desetletij. Posebno pomembno pa je, da ta čas v ničemer ni odvisen od Slovenije (razen če bi nazadovala v absolutnem smislu). Odvisen je le od Kitajske in svetovnih trendov in ponazarja izredno moč njene predpostavljene hitre gospodarske rasti. Podobne izračune bi lahko naredili za druge države. Temeljno sporočilo pa je v tem, da na verjetnost, ali se bo to dogodilo ali ne in kdaj, nimamo nobenega vpliva, posledice pa so lahko ogromne.

Izenačevanje s Slovenijo

Seveda pa se bodo v tem času razvijale tudi Slovenija in druge države. Zato sledi obravnava konvergence kot popolnega izenačevanja Kitajske s Slovenijo, ki v razpravo vnaša dodatni element bodoče stopnje rasti za Slovenijo in odpira številne možne kombinacije medsebojnih odnosov njunih stopenj rasti oziroma svetovnih scenarijev ter njunih internih odločitev glede vključevanja v svetovne tokove. To je seveda veliko bolj kompleksno vprašanje, vendar bodo ilustrativni izračuni verjetno vseeno pomagali pri ustvarjanju jasnejše slike o velikosti problemov.

Za ilustracijo vzemimo spet primer Kitajske, najprej dva ekstremna in zelo malo verjetna scenarija. Prvič, če bi Slovenija od leta 2003 naprej stagnirala, bi preprosto veljali leta in časi dohitevanja iz prejšnjih izračunov doseganja sedanjega položaja Slovenije; v okoli dveh desetletjih bi nas Kitajska prehitela celo po BDP na prebivalca po kupni moči. Drugič, če bi se stopnji rasti kazalca med Kitajsko in Slovenijo ($r_2 - r_1$) razlikovali le za 1 %, bi po izračunu v tabeli 5.1 Kitajska potrebovala za izenačevanje okoli 120 let.

Tabela 5.1: Število let, potrebno za izenačenje z BDP na prebivalca Slovenije po kupni moči, pri predpostavljeni razliki med stopnjo rasti posamezne države in Slovenije ($r_2 - r_1$)

$r_2 - r_1$	Brazilijska	Rusija	Indija	Kitajska
	2,683	2,303	6,767	3,308
1 %	99	84	192	120
2 %	50	42	97	60
3 %	33	28	65	40
4 %	25	21	49	31
5 %	20	17	39	25
6 %	17	14	33	21
7 %	15	12	28	18

Tabela 5.2: V katerem letu bi se država izenačila z BDP na prebivalca Slovenije po kupni moči pri predpostavljeni razliki med stopnjo rasti posamezne države in Slovenije ($r_2 - r_1$)

$r_2 - r_1$	Brazilijska	Rusija	Indija	Kitajska
	2,683	2,303	6,767	3,308
1 %	2102	2087	2195	2123
2 %	2053	2045	2100	2063
3 %	2036	2031	2068	2043
4 %	2028	2024	2052	2034
5 %	2023	2020	2042	2028
6 %	2020	2017	2036	2024
7 %	2018	2015	2031	2021

Pri postavljanju ciljev in razpravi o njih se za konvergenco običajno preveč pozornosti posveti diferencialnim (relativnim) odnosom med primerjanima enotama in premalo učinkom absolutnih velikosti stopenj rasti za obe entiti, na kar opozarja teorija časovne distance. Čas konvergence in zmanjševanje statičnega indeksa razlik v letih na poti k polnemu izenačevanju bosta ista, če se bo razlika ($r_2 - r_1$) dosegala na ravni stopenj rasti 7 % in 4 % v enem primeru in 4 % in 1 % v drugem. Statične relativne razlike kažejo iste vrednosti za obe varianti, S-časovna razlika pa bi bila že v vmesnem obdobju bistveno manjša v prvem kot v drugem primeru. Seveda bi se tudi blaginja hitreje povečevala v prvem primeru.

Pri primerjavi med Kitajsko in Slovenijo lahko najprej izhajamo iz predpostavk Shellovih scenarijev, ki predvidevajo stopnjo rasti DBP na prebivalca na Kitajskem v obdobju do 2025 med 6 %, 7 % ali 8 %. To seveda postavlja visok prag, glede na katerega potem primerjamo Slovenijo. Strateško pomembno je, da bo razlika v stopnji rasti največja tedaj, ko bi svet in Kitajska sledili scenariju Odprta vrata, Slovenija pa bi se zapirala vase. Kvantitativno je stopnja rasti za evroobmočje za BDP za te tri scenarije med 1,8 % do 2,8 %. Slovenija ima zaradi nižje stopnje gospodarstva nekaj časa še možnosti približevanja bolj razvitim evropskim državam, vendar je sedanja stopnja rasti okoli 4 % previsoka kot ocena povprečne stopnje rasti za naslednji dve desetletji, med drugim tudi glede na demografsko situacijo.

Prepuščamo bralcu, da si v razponu kombinacij različnih predpostavk izbere tiste kombinacije, ki se mu zdijo najbolj verjetne. Ena od takih variant je verjetno razlika v stopnjah rasti ($r_2 - r_1$) v velikosti 4 %. To bi pomenilo možnost, da Kitajska dohiti Slovenijo v letu 2034. Z različnimi kombinacijami razpon te razlike verjetno lahko variira med 2 % in 6 %, posledice so prikazane v tabeli. Dejansko pa nas bodo bogatejši Kitajci ujeli prej. Upoštevati je namreč treba veliko razslojevanje med revnimi in bogatimi (med slednje sodi okoli 40 % Kitajcev), razlike med dohodki na vasi in mestu pa so vsaj 1 : 2 (glej opombo 13).

Strateško pa je pomembno, da Slovenija smiselno sledi globalni strategiji Odprtih vrat in poskuša doseči optimalne stopnje rasti glede na svoje pogoje in na mednarodno okolje. Višje stopnje rasti drugih držav nam bodo, ceteris paribus, v pomoč glede boljših razmer v mednarodnem okolju, glavna determinanta naših

dosežkov pa bodo naša lastna prizadevanja. Bilo bi neučinkovito, če si ne bi prizadevali v svoj razvoj vključiti potencialnih možnosti, ki jih ponuja hitra rast v državah BRIK. Še bolj nespametno pa bi bilo, če bi pozabili in se ne bi vsak dan zavedali, da obstaja svet izven nas in Evrope, ki bo v veliki meri determiniral spremembe v svetovnem gospodarstvu in s tem postavljaj pomembne zunanje pogoje našega razvoja.

Sklep

Zmagovalci jutrišnjega sveta bodo tisti, ki bodo znali izbrati pravi trenutek za odzivanje na spremembe, ki prihajajo, in ki jih bodo pravilno predvideli in se jim ustrezno ter pravočasno prilagodili. Ob vsej negotovosti, ki spremljajo kakršnekoli napovedi,²³ so si te z vsemi različnimi scenariji enotne v tem, da:

- je Kitajska na poti hitre in vzdržne, čeprav nižje stopnje rasti kot v preteklosti tudi v prihodnjih desetletjih in da se vrača na položaje, ki jih je zgodovinsko že imela;
- se Indiji obetajo celo višje stopnje rasti od Kitajske, zlasti po leta 2025;
- bo Rusija rasla sicer počasneje kot Kitajska, toda še vedno vsaj enkrat hitreje kot EU. Od današnje pol nižje stopnje rasti od Kitajske se ji bo po letu 2030 začela približevati;
- bo v vseh državah BRIK hitro rasel tudi dohodek na prebivalca;
- bo glavnina novega povpraševanja prihajala iz držav BRIK.

Razmerje svetovne moči se očitno vrača v Azijo, ki je »imela le nekaj slabih stoletij, sedaj se pa vrača«. Zato bodo gotovo zmagovalci tisti, ki bodo znali izkoristiti plimo ekspanzije držav BRIK, ki vidijo, da imamo po padcu berlinskega zidu tri milijarde *novih kapitalistov* (po Prestowitzu 2005). Tisti, ki pravočasno spoznajo, da plime selitve proizvodnje na Vzhod ni mogoče več zaustaviti. Kitajska lahko zamenja ZDA kot svetovni motor rasti (glej Prestowitz, 2005). Če je Marco Polo odkril Kitajsko pred približno 800 leti, potem je čas, da jo danes ponovno odkrijemo kot ekonomsko priložnost skupaj z drugimi porajajočimi se gospodarstvi. Zaradi velikosti imajo tam seveda več priložnosti velika (multinacionalna) podjetja, čeprav lahko uspejo tudi majhna in srednja (na primer Le-Tehnika iz Kranja), če ne samostojno, pa v sodelovanju z velikimi, tujimi ali domačimi. Pogosto glede tega sploh ni več izbire, ampak moraš iti tja, če hočeš obdržati dosedanje kupce in ohraniti konkurenčnost navkljub vsem tveganjem in oddaljenosti.

Toda uspehi niso brezmadežni, imajo svojo ceno. V primeru Kitajske, deloma Indije in cele Azije je to nepregleden in ranljiv finančni sistem, onesnaževanje okolja,²⁴ pomanjkanje vode, širjenje bolezni (aids, sars ...), rastoče neenakosti (mesto :

²³ Pri njih so bistvene smer, struktura, narava in dinamika predvidenih sprememb, manj pa točne številke, ki jih je sedaj na tako dolgi rok nemogoče predvideti. Toda tudi če bodo spremembe manj ali bolj intenzivne, če bodo stopnje rasti malo manjše ali večje, je pomembno uvideti danes vsaj smer in naravo sprememb. To nas oboroži, da se nanje odzovemo pač intenzivnosti primerno in takrat, ko to postane potrebno.

²⁴ Šest od 10 najbolj onesnaženih mest je na Kitajskem, onesnažena voda ubije letno 30.000 otrok. Stroški onesnaževanja se povzpenjajo na 54 milijard dolarjev letno. (*Business Week*, 22/29, avgust 2005: 97)

vas, med regijami), potencialni politični konflikti v primeru neuskklajenosti med liberalnim ekonomskim in neliberalnim političnim sistemom in posledično upadom priliva TNI, brezposelnostjo ob starajočem se prebivalstvu, neustrezna zaščita intelektualne lastnine in šibka pravna država. Problem vzdrževanja dolgoročne konkurenčnosti se bo postopno selil iz ekstenzivne rasti na področje inovativnosti, kjer pa ni mogoče tako hitro doseči spektakularnih rezultatov. Tu Kitajci še precej zaostajajo, saj imajo le okoli 0,2 patenta na milijon prebivalcev, medtem ko imajo ZDA okoli 300–400 (Porter, v Snowdon in Stonehouse, 2006: 171). Podobno tudi druga porajajoča se gospodarstva. Obeti so tako bolj rožnati po Solowu, manj pa po Romerju, pri katerem je endogena tehnologija poglavitni dejavnik rasti.

Če pa so izkušnje in zgodovina učiteljice, potem bi bilo mogoče računati, da se bo Kitajska s svojo azijsko potjo liberalizacije dokaj uspešno spopadala s temi izzivi in ne bo prišlo do tako revolucionarnih sprememb, da bi te bistveno zavrle normalno pričakovana upadanja stopenj rasti ali celo zaobrile dolgoročni trend razvoja. Način in uspešnost premagovanja teh težav ne bosta odločilno opredeljevala le razvoja Kitajske, pač pa celotnega sveta. Tudi druge države se soočajo s podobnimi, čeprav različno intenzivnimi problemi.

Nesporno je, da je danes čas za akcijo, saj si ne smemo več privoščiti zamujanja, značilnega za preteklost.²⁵ Napovedi namreč nedvoumno kažejo, da smo in bomo priča tektonskim premikom v svetu, da bo novo povpraševanje vse bolj prihajalo z Vzhoda in da si je treba zagotoviti prostor v takšnem novem svetu. Naša analiza je pokazala, da bodo države BRIK postale motor svetovnega gospodarstva v naslednjih dekadah ne le po velikosti svojega BDP, pač pa se bodo uspešno zmanjševale tudi sedaj velike razlike v dohodku na prebivalca.

Pomen skupine BRIK v svetovnem gospodarstvu in potencialni pomen za Slovenijo sta zelo pomembna že sedaj. Njihov BDP po kupni moči je že v letu 2000 približno dosegel vrednost ameriškega BDP. To pomeni, da je BDP za BRIK v začetku 21. stoletja že večji od BDP vodilnega svetovnega gospodarstva, ZDA. Ocenjujemo lahko tudi, da je BDP po kupni moči za BRIK na začetku tega stoletja približno na ravni BDP za EU 15.

V analizi obravnavamo dva načina izračunavanja hitrosti približevanja BDP na prebivalca; prvič, dohitevanje sedanji ravni slovenskega BDP po kupni moči, in drugič, polne konvergence ob sočasni rasti slovenskega BDP. Kitajska bi tako sedanjo raven slovenskega BDP na prebivalca dosegla leta 2016 (torej v 13 letih ob 10-odstotni stopnji rasti, v prvem trimesečju 2006 jo je celo preseгла) oziroma do leta 2021 ob 7-odstotni stopnji rasti (ali v 18 letih). Glede na zaprtost ali odprtost sveta in Kitajske bi se čas dohitevanja lahko pomaknil za pet let naprej ali nazaj. Časi dohitevanja Rusije so še krajši, Indije pa ustrezno daljši.

Do polne konvergence dohodkov na prebivalca pa seveda lahko pride bistveno pozneje, odvisno od razlik v stopnjah rasti Kitajske oziroma držav BRIK in Slovenije, svetovnih scenarijev in končno njihovih internih odločitev glede inten-

²⁵ Na področju delovno intenzivnih dejavnosti, kot so oblačilna in obutvena, zamujamo za okoli 40 let (selitve so se začele že sredi šestdesetih let), pri TNI in globalizaciji za okoli 25 let (razmah je doživela konec sedemdesetih let) in sedaj pri mednarodnem izvajanju storitev za okoli 15 let (začelo se je sredi devetdesetih let).

zivnosti vključevanja v svetovne tokove. Če bi npr. razlika med stopnjo rasti BDP na prebivalca med Kitajsko in Slovenijo znašala 6 % (toliko je približno znašala v preteklih 10 letih), bi nas Kitajci ujeli v 21 letih oziroma leta 2024, če pa bi bila razlika v stopnjah rasti realističnih 4 %, bi to pomenilo možnost polnega izenačevanja s Slovenijo v letu 2034 oziroma v 31 letih. Vse to torej v času generacije, ki se sedaj zaposluje. Zato so ti izzivi zanjo še kako realni in neposredni.

Za Slovenijo je pomembno, da smiselno sledi globalni strategiji Odprtih vrat in poskuša doseči optimalne stopnje rasti glede na svoje možnosti in na mednarodno okolje. Višje stopnje rasti drugih držav nam bodo, ceteris paribus, v pomoč glede boljših razmer v mednarodnem okolju, glavna determinanta naših dosežkov pa bodo naša lastna prizadevanja, vključno s pravočasnim odzivanjem na tektonske spremembe v globalnem gospodarstvu. Pri naših odločitvah se moramo zavedati, da obstaja svet izven nas in Evrope, ki bo odločilno determiniral spremembe v svetovnem gospodarstvu in s tem postavljaj pomembne zunanje pogoje našemu razvoju.

Glede na velikost BDP teh držav, število njihovih potrošnikov in precejšnjo gotovost takšnih napovedi, saj v bistvu vse konvergirajo v svojih napovedih, se je torej treba zamisliti in pravočasno odzvati z lastno strategijo. Zamujanje, neodzivnost na globalne tendence, katerih del je tudi seljenje proizvodenj, namreč stane. Prilagodljivost, hitro odzivanje na gibanja v svetu, bi morala postati temeljno geslo razvojne strategije. Pravočasno je treba videti, kam plove svet, in se hitro, idealno, vnaprej, odzivati na takšne tendence. Skrajševanje reaktivnega časa je temelj podjetniške, »na času utemeljene konkurenčnosti«, ki jo je mogoče uporabiti tudi na ravni države. To je že stara, toda premalo usidrana ugotovitev (glej Svetličič, 1993: 34). Samo z notranjimi reformami, razbremenjevanjem gospodarstva in posledično pričakovano krepitvijo konkurenčnosti ne bomo mogli doseči bistvene pospešitve stopnje rasti, saj naši dosedanji partnerji, navkljub kapilarnosti našega izvoza na njihovih trgih, ne bodo rasli tako hitro, da bi lahko vsrkali naš povečani izvoz. Visoke stopnje rasti pa je danes mogoče doseči predvsem s povečanjem zunanjega povpraševanja po naših izdelkih in storitvah.

Očitno je za Evropo in posledično za Slovenijo najslabši scenarij nacionalnih zastav, scenarij zapiranja, občutnega omejevanja svobodnega pretoka v svetu, protekcionistični scenarij. Zato se je treba stalno upirati kratkoročnim skušnjavam branjenja pred prihajajočimi trendi z zatekanjem v protekcionizem. Ta se zdi atraktiven na kratek rok, na dolgi pa nas že zgodovina uči (ne pozabimo na izkušnje z veliko krizo leta 1929, ki se je reševala z zapiranjem, kar je le prililo olja na ogenj, krize pa ni rešilo), da to lahko zavre razvoj.

Članstvo v EU nas ne sme zavesti, da bi pozabili na preostali svet. Treba je »hodi ti po obeh nogah; evropski in globalizacijski«, iskati priložnosti v dolgoročnih gibanjih v svetu (Svetličič, 1993: 30). Samo v ponazoritev: študija OECD Interfures je že leta 1980 predvidela razmah industrije, prostega časa in rekreacije, pa je nismo upoštevali. Ne ponavljajmo napak in prebirajmo scenarije bodočega razvoja sveta.

Pa še nekaj: v svetu pozitivne vsote, ko z mednarodno menjavo dobivajo vsi, kot nas je že zdavnaj naučil Ricardo, je v našem interesu, v interesu celega sveta, tudi ZDA, da Kitajska in druga hitro rastoča gospodarstva uspejo, čeprav ima to tudi

svojo ceno (rast cen surovin, onesnaževanje okolja, selitve proizvodenj). Najbolj nevarno bi bilo, če se ji(m) na tej poti zalomi. Samo zamislite si milijone kitajskih beguncev, če nastaneta politična kriza in recesija, ki bi jo povzročilo usihanje kitajskega ali povpraševanja drugih porajajočih se gospodarstev. Voditelji morajo videti svet pojutrišnjem, sprejeti smeje, tudi nepriljubljene odločitve, če hočejo dobro svojim državam, in ne le misliti na to, kako ostati na oblasti še v naslednjem mandatu.

Seveda pa takšna strategija krepitve gospodarskega sodelovanja z državami BRIK ni brez tveganj. Japonski gospodarstveniki se pri svojem bodočem poslovanju s Kitajsko bojijo posebno revalorizacije juana (67 % od 363 vprašanih podjetij), sprememb v spodbujanju TNI, vključno s preferenčnimi davki (41 %) ter naraščajočih cen energije ter surovin (38 %). Ko pa so morali izbrati le eno tveganje, pa je 20 odstotkov vprašanih navedlo ekonomsko recesijo, zatem nezadostno ponudbo elektrike, revalorizacijo juana, rastoče cene energije in surovin, kršenje pravic intelektualne lastnine in končno spremembe politike spodbujanja TNI (Marugami in ostali, 2005: 58 in 62). Če so podjetja v preteklosti prihajala na Kitajsko, pa tudi v Indijo in Rusijo zaradi poceni delovne sile, bodo v prihodnje vse bolj prihajala zaradi rastočega povpraševanja in obetavnih znanstvenikov. »V Indijo smo prišli,« je rekel Scheinman (Cisco) zaradi stroškov, ostali smo zaradi kakovosti, sedaj pa vlagamo zaradi inovacij« (Business Week, August 22/29 2005: 36). Bistveno pa je, da na Kitajsko ne gledamo z evropskimi očmi, z zahodnjaškimi stališči, ki se njihovi filozofiji ne prilega. Treba je znati razumeti kitajske vrednote in filozofijo, pravi Jullien, saj je učinkovito preživela dolga stoletja, dajala rezultate in jih še vedno daje (Delo, 9. 1. 2006).

Ena od poti k temu cilju je tudi pospešeno učenje kitajskega jezika,²⁶ ki se pogosto pojavlja kot pogoj krepitve sodelovanja s tem delom sveta, ki postaja dolgoročni imperativ tudi za naša podjetja. In ne nazadnje: že zdavnaj je postalo jasno, da brez tveganja ni uspeha. Globalizacija nas sili v hitro in tvegano odločanje. Tveganja, da bodo odločitve podoptimalne, celo napačne, so vse večja. Toda za postopnost ni več časa, pravi Ohmae (2005): »Treba je 'skočiti v vodo, ne da bi prej preverili, kakšna je'.«

²⁶ V študijskem letu 2003–2004 se je kar 4737 Američanov vpisalo na kitajske univerze ali okoli 17 % vseh, ki študirajo v tujini. To je skoraj še enkrat več kot leto poprej (2439). Obenem pa se je leta 2004–2005 na ameriške univerze vpisalo 62.000 kitajskih študentov. Na Kitajskem danes študira že okoli 13,3 milijona študentov (Int. Herald Tribune, 2005: 7).

LITERATURA

- Adams G., Byron Gangnes, Yochanan Shachmurove (2004): How the dragon captured the world export markets: Outsourcing and foreign investment lead the way. PIER working paper 04-042, Philadelphia.
- Andrew, W., Lo (2006): Survival of the richest. *Harvard Business Review*, March 2006. pp. 20-22.
- A. T. Kearney: <http://www.atkearney.com/main.taf?p=1,5,1,168/>
- Barro, R. J. in X. Sala-i-Martin (1992): Convergence. *Journal of Political Economy* 100, 223-251.
- Barro, R. J. in X. Sala-i-Martin (1997): Technological Diffusion, Convergence. And Growth. *Journal of Economic Growth*, 2; 1-27 (1997).
- Ben-David D. (1996): Trade Convergence Among Countries. *J. Int. Econ.* 40, 3-4: 279-298. 1996.
- Bergheim, S. (2005): Global growth centres 2020; A guide for long-term analysis and forecasting. American Institute for Contemporary German Studies, Washington, D.C., 23 June.
- Business Week (2005): Here come Chinese cars. *Business Week*, 6 June 2005.
- Business Week (2005): A new world economy. *Business Week*, 22/29, Aug. 2005.
- Business Week (2005): Let a thousand brands bloom. *Business Week*, 17 October 2005.
- Business Week (2005): It's getting hotter in the East. *Business Week*, 17 October 2005.
- CEPII-CIREM (2004): European Industry's place in the International Division of labour: situation and prospects. Report prepared for the Directorate-general for Trade of the European Commission, July.
- Delo (2006): Uganka kitajske moči, *Delo*, 9. 1. 2006, str. 5.
- Dollar D. in Kraay A. Growth is good for the poor. World Bank Policy Research Department Working Paper No. 2587, Washington DC.
- International Herald Tribune (2005): China grows as study hot spot for US students. Dec. 8, p. 7.
- Keystone India. The World's Top Auto markets in 2030 <http://www.keystone-india.com/publications.htm#>
- Lee, H. Y., Ricci, L. A., Rigobon, R. (2004): Once Again, is Openness Good for Growth? NBER Working Paper No. 10749.
- GGDC (2005): Groningen Growth and Development Centre and The Conference Board, Total Economy Database, August 2005, <http://www.ggdc.net>
- National Intelligence Council (NIC) (2004): Mapping the global future; Global Future Report of the National Intelligence Council's of the NIC's 2020 project. Pittsburgh, December. NIC 2004-13.
- Maddison, A. (2003): *The World Economy: Historical Statistics*. OECD Development Centre, Paris.
- Marugami, T., Mimura, T., Saito, K., Suzuki, M., Kotaka, T. (2005): Survey report on overseas business operations by Japanese manufacturing companies. *JBIC Review*, no. 13, September.
- McEven, W., Fang, X., Zhang, C., Burkholder, R. (2006): Inside the mind of the Chinese consumer. *Harvard Business Review*, March 2006, pp. 68-76.
- OECD (1999): *The Future of the Global Economy; Towards a Long Boom?*, OECD Publications, OECD, Paris.
- OECD (2005a): *Economic survey of the euro area, 2005*. OECD Policy Brief.
- OECD (2005b): *OECD Economic Surveys: China*. OECD Publishing, vol. 2005/13, September.
- Ohmae K. (2005): *The Next global Stage; Challenges and Opportunities in our Borderless World*. Wharton School Publishing.

- Prahalad, C. K. (2004): *The Fortune at the Bottom of the Pyramid: Eradicating Poverty Through Profits*. Wharton School Publishing.
- Prestowitz C. (2005): *Three billion New Capitalists*. Basic Books, New York.
- Rodríguez, F. in Rodrik, D. (2000): *Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence*. V: *NBER Macroeconomics Annual 2000*, Ben S. Bernanke and Kenneth Rogoff (ur.), Cambridge, The MIT Press.
- Sachs, J. D. (2005): *The end of poverty; Economic possibilities for our time*. The Penguin Press, New York.
- Sachs, J. and Warner (1995): *Natural Resource Abundance and Economic Growth*. Harvard Institute for International Development, October.
- Sicherl, P. (1973): *Time Distance as a Dynamic Measure of Disparities in Social and Economic Development*, *Kyklos*, XXVI, Fasc. 3.
- Sicherl, P. (2003): *Fleksibilnost dela: primerjalna analiza*, (Knjižna zbirka *Pravo in gospodarstvo*). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sicherl, P. (2004a): *Time-distance Analysis: Method and Applications*, *eWISDOM*, Vol 2a.
- Sicherl, P. (2004b): *Time Distance: A Missing Link in Comparative Analysis*. 28th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth, Cork, Ireland, August 22-28, 2004.
- Sicherl, P. (2005): *BRICs in the world economy*. Center za mednarodne odnose, FDV in SICENTER, Ljubljana, November.
- Sicherl P. in Svetličič M. (2004): *Slovensko dohitevanje razvitih: kdaj in kako? Teorija in praksa*, letnik XLI, št. 1-2, str. 418-439.
- Silvestriadou K. & V. N. Balasubramanyam (2000): *Trade Policy, Foreign Direct Investment and Convergence*. *Review of Development Economics* 4 (3), 279-291.
- Shell International Limited (2005): *Shell Global Scenarios to 2025*.
- Snowdon Brian, George Stonehouse (2006): *Competitiveness in a globalised world: Michael Porter on the microeconomic foundations of the competitiveness of nations, regions, and firms*. *Journal of International Business Studies*, vol. 37, no. 2.
- Svetličič M. (1993): *Izhodišča razvojne strategije Slovenije*. *Teorija in praksa* letnik XXX, št. 1-2.
- Svetličič M. (2005): *Slovenski delavec v primežu globalizacije*, *Kadri*, Nov. 2005 str. 11-23.
- The Economist* (2005): *The dragon tucks in*. *The Economist*, 2 July 2005.
- UNCTAD (2005): *China in a globalizing world*. UNCTAD, New York and Geneva.
- Vivek A., Vamvakidis A. (2005): *Economic spillovers*. *Finance & Development*, September, pp. 48-50.
- Vojnović B. In *Oplotnik Ž.* (2006); *Realna konvergenca BDP na prebivalca novih članic EU*. Mimeo .
- West, G. (2006): *Connecting Maverick Minds*. *Harvard Business Review*, March 2006. p. 23.
- Wilson, D., Purushothaman, R. (2003): *Dreaming with BRICs: The path to 2050*. Goldman Sachs Global Economics, Paper no. 99.